

Att erbjuda meningsfulla literacypraktiker i särskolan

Sammanfattning

Tidigare forskning och utredningar visar att särskolans¹ läs- och skriftspråkliga praktiker inte alltid möjliggör meningsskapande för eleverna. Genom isolerad färdighetsträning av exempelvis bokstäver och bokstavsljud sker ingen koppling till för eleverna meningsfulla, konkreta läs- och skriftspråkliga sammanhang. I avhandlingen fokuseras kunskapsutveckling och ämnesinnehåll i särskolans literacypraktiker². Utifrån verksamhetsteoretiska grundantaganden utformas undervisning med syfte att erbjuda meningsskapande utifrån text i olika former. Intresset riktas mot nödvändiga *förutsättningar* för en meningskapande undervisningspraktik, där lärandeobjekt inom *emergent literacy*³ (Clay, 1991; 1993, Sulzby & Teale, 1986) utforskas av en grupp lärare med Learning study som forskningsansats.

Forskningsobjekt och forskningsfråga

Min ingång för avhandlingen är att undersöka sambandet mellan lärandeobjekten, undervisningspraktikens utformning och det lärande som blir möjligt, eller närmare bestämt det meningskapande inom läs- och skriftspråkighet som praktiken erbjuder.

Vad krävs av praktiken för att möjliggöra meningskapande utifrån de valda lärandeobjekten?

Forskningsdesign

Utifrån lärandeobjekt inom emergent literacy designas undervisning där kritiska aspekter prövas inom ramen för två Learning studies. Undervisningsdesign diskuteras utifrån verksamhetsteoretiska antaganden för att iscensätta lärandeobjektet och dess kritiska aspekter i en klassrumspraktik. Praktikens utformning antas rymma tysta aspekter av det avsedda kunnandet. Forskningslektionerna videofilmas och analyseras gemensamt av lärare och forskare. I analysen fokuseras lärandeobjektet i relation till verksamhetens förutsättningar, varvid nya eller förändrade kritiska aspekter och/eller praktikbetingelser identifieras och ett alternativt lektionsupplägg tas fram. Elevernas förståelse före och efter den genomförda studien kartläggs genom observationer i en autentisk undervisningssituation. Genom vidare bearbetning fördjupas analysen av lärarnas samtal kring undervisningen och lärandeobjektets behandling i förhållande till denna.

---

¹ Jag använder genomgående begreppet särskolan i texten. I samband med Lgr 11 infördes paraplybegreppet *grundsärskolan*, som omfattar särskolans två inriktningar. I grundsärskolan går de elever med intellektuell funktionsnedsättning som kan följa undervisningen i ämnen. I inriktningen *träningsskolan* går de elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen i ämnen. De läser i stället fem övergripande ämnesområden: Estetisk verksamhet, kommunikation, motorik, vardagsaktiviteter och verklighetsuppfattning.

² Begreppet literacypraktiker omfattar fler och vidare sammanhang än traditionella läs- och skrivpraktiker. En literacypraktik kan exempelvis utgöras av samtal kring något man läst, skrivit, ritat eller att något skrivet omformas till andra uttrycksformer. En berättelse kan gestaltas genom drama, musik eller rörelse. Alternativa kommunikationsformer (AKK) kan användas som ersättning för eller som komplement till skriven text, såsom tecken, konkreta symboler, bilder eller ljudsignaler.

³ Tidiga läs- och skriftspråkliga kompetenser; interaktion med texter och skriftspråk innan konventionell läs- och skrivförmåga utvecklats; ”framväxande litteracitet”.

Förväntat kunskapsbidrag

Genom fördjupad förståelse av hur lärandeobjekt inom emergent literacy kommer till uttryck i särskolans undervisningspraktik, förväntas forskningsbidraget bli av ämnesdidaktisk och undervisningsutvecklande karaktär. Learning study som forskningsansats prövas och utvecklas genom att praktikens nödvändiga betingelser utforskas. I analysen kan en problematisering av begreppet literacy samt vad som krävs för att skapa mening i läs- och skriftspråkliga sammanhang bli möjlig. På längre sikt kan studien bidra till utveckling av särskolans läs- och skriftspråkliga praktiker samt det meningsskapande som erbjuds eleverna inom ramen för dessa. Studien bör även ha relevans för andra verksamheter där kompetenser inom emergent literacy efterfrågas, exempelvis förskolan.

Referenser

- Clay, M.M. (1991). *Becoming literate: the construction of inner control*. Portsmouth, N.H.: Heinemann.
- Clay, M.M. (1993). *What did I write: beginning writing behaviour*. Heinemann.
- Sulzby, E. & Teale, W.H. (red.) (1986). *Emergent literacy: writing and reading*. Norwood, N.J.: Ablex Pub.

Att öka elevers förmåga att skriva berättelser med ett originellt, personligt och välutvecklat innehåll.

Sammanfattning

Jag fokuserar i min studie på hur undervisning kan designas som skapar förutsättningar för att elevers kreativa skrivande utvecklas mot att bli mer originellt, personligt och flexibelt.

Metoden som används är learning study, en metod som på ett systematiskt sätt bidrar till att möjliggöra lärande genom fokus på planering, genomförande, analys samt revidering av undervisningen. Under hela processen kommer variationsteorin, vars fokus ligger på hur lärande går till, vara den lärteori som används för att designa och analysera undervisningen.

Forskningsfråga

Syftet med avhandlingen är att med variationsteorin som teoretisk utgångspunkt och med learning study som metod, ge ett ämnesdidaktiskt bidrag inom skolämnet svenska med fokus på att utveckla elevernas kreativa skrivande. Ett särskilt fokus kommer att ligga på den innehållsliga aspekten av elevens skrivande, i syfte att öka elevernas förmåga att skriva originella och personliga texter. Följande frågeställningar är aktuella:

- Vad innebär det att kunna skriva en berättande text med ett originellt, flexibelt och personligt innehåll i skolår 3 och 4?
- Hur kan skrivundervisning designas, med utgångspunkt i variationsteorin, som utvecklar elevernas förmåga att skriva berättande texter med ett originellt, flexibelt och personligt innehåll?
- Hur kan resultatet från tidigare genomförda learning studies användas i föreliggande learning studies med liknande lärandeobjekt?

Forskningsdesign

För att få svar på mina forskningsfrågor använder jag learning study som metod. Learning study har utvecklats från design research och lesson study och är en metod som på ett systematiskt sätt utvecklar undervisningen. Metoden är cyklisk i sitt upplägg och bygger på att aktiva lärare tillsammans med en forskare och med utgångspunkt i en lärteori, vanligen variationsteorin, planerar, genomför, analyserar och reviderar undervisningen. Variationsteorin blir det redskap som används vid designen och analysen av lektionerna. Jag kommer att genomföra två learning studies tillsammans med fem lärare som arbetar mot skolår 3-4. Vårt lärandeobjekt i den första learning studyn, d.v.s. det vi vill att eleverna ska utveckla och lära sig, är: *Att kunna skriva en berättelse med ett originellt och välutvecklat händelseförlopp.* För att ge eleverna möjlighet att utveckla den förmågan inspireras vi bland annat av Chuengs avhandling (2005), som behandlar ett liknande lärandeobjekt i Hong Kong, då vi designar lektionerna. I analysarbetet söker jag utforska och undersöka lärandeobjektets natur samt få svar på vad som är kritiskt för att eleverna ska utveckla den aktuella förmågan och vad som i undervisningssituationen behöver synliggöras för att möjliggöra lärande.

Kunskapsbidrag

Det finns ett behov av att öka kunskapen om hur eleverna kan utveckla sitt skrivande mot att bli mer originellt, personligt och flexibelt. Min studie kan bidra till att vi lär oss mer om vad som är kritiskt för att eleverna ska ges möjlighet att utveckla den förhållandevis svårgreppbara, men väsentliga förmågan, som den kreativa sidan av skrivandet står för.

Referenser

Chueng, W-M. (2005). *Describing and enhancing creativity in Chinese writing*. Hong Kong: University of Hong Kong.